Bekir Büyükarkın

GECE YARISI

(İşgal Altında İstanbul)

ÖTÜKEN

Gece Yarısı

Bu roman, İstanbul'un korkunç işgal günlerinde Türk'ün bağımsızlığı için canlarını hiçe sayarak çalışan, kendilerinden sonra gelen kuşakların hür olarak yaşamalarını özleyen kişileri canlandırabilmek amacıyla yazılmıştır.

Eserdeki olayların bir kısmı bize kadar uzanan anılardan alınmıştır.

Kişi ve semtlerin birçoğunun, adları değiştirilmiştir. Çünkü İstanbul'un ekseri mahallesi aynı duygularla çırpınmış, didinmiş ve Millî Mücadele'ye katkıda bulunmuştur. Bu yüzden onları adlarıyla teker teker yazmak kabil olamamıştır.

Ayrıca onlar yaptıkları fedakârlıklarla asla övünme-mişlerdir.

Ruhları şad olsun...

Bekir Büyükarkın

I- Al Bir Gül

MEVSİM kış olmasına rağmen boynu bükük bir gül kopardı bahçeden. Al bir güldü bu, kıpkırmızı bir konca, yaprakları sert, yine de kokulu! Nasıl yaşamıştı, yaşayabilmek için nasıl bir çaba sarfetmiş, bu gücü nereden bulmuştu? Ragıp bu sorulara cevap veremedi. Sadece "Bu gül de bizler gibi direniyor!" dedi.

Ta doğu cephesinden beri, hatta Çanakkale savaşlarından beri sırtında taşıdığı kaputuna farkında olmadan büründü, evden içeri girdi. Elindeki al gülü karısı Feride'ye uzattı:

- Yaşamış, yaşayabilmiş, dedi.

Feride gülümsemeye çalıştı:

- Teşekkür ederim, dedi, biz de böyle yaşayabilecek miyiz?

- Elbette! Güzel günler gelecek. İnan bana.

Ragıp'ın oğlu Murat Feride'nin kucağındaydı, annesi Hüsniye Hanım minderin üzerinde yatıyordu. Doğu cephesinden bu yana emireri Mustafa, kapının kenarına büzülmüştü.

Feride ile Ragıp'ın hikâyesi, pencereden sokağa fırlatılan al güllerle başlamıştı. Ragıp evlerinin önünden geçtikçe Feride al bir gül ya da bir karanfil atardı kafes arkasından.

Savaştan evveldi, belki de 1913 yıllarında. Bir gün Feride, Ragıp'ların aşı boyalı evine gizlice gelmişti. O zaman birbirlerinden ayrılamayacaklarını anlamışlardı. Sütçü Musa'nın karısı birleşmeleri için az mı uğraşmıştı? Olmamıştı, Feride'nin ağabeyleri bu evliliğe engel olmuştu. Feride'nin ağabeyleri İttihatçıydılar. Ragıp da Darülfünunun son sınıfında okuyordu. Aynı mahallede oturuyorlardı.

1914'te Birinci Dünya Savaşı patlayınca Ragıp'ı askere almışlardı. İşte Ragıp o zamandan son bozguna kadar hep savaşmıştı. Kanal'da, Çanakkale'de, Doğu'da ve Kafkasya'da.

Suriye dönüşü, Çanakkale'ye giderken Feride'yi kaçırıp evlenmişti. Arkadaşı Ahmet'in evine sığınmışlardı. Ne yazık ki çok kısa olmuştu beraberlikleri. Hemen Ahmet'le cepheye gitmişlerdi.

Çanakkale dönüşü Doğu'ya göndermişlerdi onu... Karısını İttihatçı ağabeyleri zorla alıp götürdükleri için Feride'yi bir daha görememiş, oğlu Murat'ın dünyaya geldiğini bile öğrenememişti.

Doğu'da tifüse yakalanmış, kulakları ağır işitir olmuştu. Bakü'de Ermenilerin attığı bir kurşunla yaralanmış, ölümden zor kurtulmuştu.

Şimdi İtilaf devletlerinin donanması İstanbul limanına demirlemiş, toplarını şehre çevirmişti.

Üstelik açlık, sefalet ve soğuk ise kol geziyordu sokaklarda. Yoklar günden güne artıyor, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan askerlerinin çizmeleri bu yokları büsbütün artırıyordu.

Ragıp annesine baktı, gülümsedi. Sütçü Musa'nın karısı Hasibe Hanım dudaklarını çarpıtmış, yerde yatıyordu. Ragıp oğluna eğildi:

- Seni nasıl bir gelecek bekliyor acaba Murat? diye sordu. İyi olacak, seni mutlu kılacağım. Bu benim görevim.

Feride geçmişi düşünerek Ragıp'ın getirdiği al gülü kokladı.

- Hata yaptım, dedi, "Böyle yaşayabilecek miyiz?" diye sormamalıydım. Sana güveniyorum. Eşimsin, babasın, bu evin erkeğisin. İki yaşlı kadın da var. Yatıyorlar, güçsüzler. Yine de sen bizi kimseye muhtaç etmezsin.

Ragıp karısını öptü. Annesini de, Sütçü Musa'nın karısı Hasibe Hanımı da öptü. Sonra:

- Sen nasılsın Mustafa? diye sordu.

Mustafa ayağa kalkmıştı:

- İyiyim kumandanım, çok şükür, dedi.

- Bu kadınları böylesine perişan yaşatmayalım. Bu toprakları daha fazla düşman çizmesi altında ezdirmeyelim. Benimle beraber misin Mustafa?

- Yanındayım kumandanım! Yalnız...

- Ne yalnızı?

- Bana okuma yazma öğret. O kadar. Dedem de bunu isterdi...

- Öğreteceğim Mustafa! Ne biliyorsam öğreteceğim.

Ragıp belki de ağlayacaktı. Güçsüzlüğünü hissediyordu, yalan söylüyordu. Bu üç kadını nasıl yaşatacaktı, oğluna nasıl bakacaktı? Hele vatanını, İstanbul'u düşman çizmeleri altında ezilmekten nasıl kurtaracaktı? Mümkün müydü bu? Ne ile başaracaktı?

Yorulmuş gibi kerevete oturdu. Dolu dolu oğluna baktı. Feride Murat'ı babasının kucağına verip, "Ben yemek hazırlayayım." dedi.

Murat, üç yaşında kadar olmalıydı. Babasının kucağında kıkırdıyor, Ragıp'ın fesine elini atıyordu.

- Oğlum, oğlum!

- Baba! Baba!

- Güzel oğlum! Boynun eğilmeyecek, eğdirtmeyeceğim.

Ragıp'ın annesiyle Sütçü Musa'nın karısı Hasibe Hanım hâlâ hareketsiz duruyorlardı. Sanki Ragıp'la Murat'ın konuşmalarını bile duymuyorlardı.

- Kaputunu, fesini çıkar kumandanım. Saç sobaya birkaç tahta parçası attım. Isınmaya başladı oda...

- Peki Mustafa, al!

Ragıp kaputu ile fesini Mustafa'ya verdi. Murat kucağında olduğu halde tekrar kerevete oturdu. Sıvası dökülmüş duvarlara baktı. Gözlerini tavanda gezdirdi.

- Yarın olsun, hayır olsun kumandanım, damı aktaracağım. Bahar gelsin, odayı da bir güzel sıvar, badanalarım. Olur mu kumandanım?

- Olur!

Ragıp savaş dönüşü, karısını bulup ağabeylerinin elinden kurtardıktan sonra, çocuğuyla beraber Sütçü Musa'nın bu evine sığınmıştı. Zaten annesi de oradaydı. Aşı boyalı evi, Feride'nin kindar ağabeyleri, Hüsniye Hanım'ın elinden alıp onu sokağa atmışlardı. Hüsniye Hanım da Sütçü Musa'larda oturmaya başlamıştı. Sütçü Musa o zaman sağdı. Savaşta şehit düşen oğlu İsa'yı bir türlü unutamamıştı. Sonra birden inme gelmiş, ölmüştü. Onu evin bahçesine gömmüşlerdi.

İki kadın, Hüsniyeile Musa'nın eşi Hasibe yalnız başlarına Ragıp'ı beklemişler, sonra onu öldü sanıp mevlüt bile okutmuşlardı.

Hüsniye Hanım çamaşıra gitmiş, bulaşığa gitmiş, bu sefer Hasibe Hanıma o bakmıştı. Ama şimdi ikisi de perişan, güçsüz ve Tanrılarına çok yakındılar. Feride odaya girdiği zaman Ragıp hâlâ eski günleri yaşıyordu.

Feride'nin elindeki tepsinin içinde pek fazla bir şey yoktu. Bir tas çorba, bir somun kara ekmek, iki baş soğan, Murat için haşlanmış patates...

Mustafa yere örtüyü serdi, Feride tepsiyi üzerine koydu. Sonra kocasına:

- Şimdi nasılsın? diye sordu.

- İyiyim, neden?

- Geldiğin zaman çok üzgündün.

- Bilmem! Merak etme, muhakkak kendime bir iş bulacağım. Dedim ya, sizi ben...

- Biliyorum, inanıyorum, buyur...

Dördü, sofraya oturdular. Hasibe Hanım'la Hüsniye Hanım'ın yemeklerini sonra vereceklerdi. Zaten onların pek bir şey yedikleri yoktu.

Ragıp eline kaşığı aldığı zaman:

- Tevfik Paşa istifa etmiş, Ferit Paşa onun yerine sadrazam olmuş, dedi...

- Faydası var mı, bir şey yapabilecek mi bu paşa?

- Sanmıyorum; işgalciler, durmadan mütarekeyi hiçe sayıyor. Sansüre ve polise de el atmışlar.

- Ne yapmayı düşünüyorsun Ragıp?

- İstanbul'a gelirken takadaki bir adam, "Sıkışırsan Şehremini'deki Recep'in kahvesine git." demişti bana.

- Git öyleyse!

- Evvela Mustafa Kemal Paşa'yı görmeliyim. Pera-Palas otelinde kalıyormuş.

- Harbiye Nezaretinden ne haber?

- Bir türlü künyemi bulamadılar. Yarın yine gideceğim!

Ragıp'ın yakalandığı tifüs hastalığından ağır işiten kulakları şimdi açılmış gibiydi. Öyle ki, her söylenen söz beyninin içinde çınlıyordu. Farkında olmadan fısıldadı.

- İttihatçıları topluyorlarmış. Şimdilik Bekir Ağa Bölüğüne tıkıyorlarmış.

- Ağabeylerim Şadan ile Şadi de İttihatçıydı.

- Hem de nasıl? Eli tabancalı, astığı astık, kestiği kestik cinsinden. Onlar çoktan yakalanmıştır.

- Yine de acıyorum onlara Ragıp, kusuruma bakma...

Ragıp cevap vermedi. Daha fazla konuşmak istemiyordu. Hele karısının ağabeyleri Şadan ile Şadi'nin lafına hiç tahammülü yoktu. Yemekleri güçlükle yediler...

1919 yılının Mart ayında, İstanbul'un unutulmuş sanılan bir semtindeki bu eve, titreyen petrol lambasına rağmen gece gittikçe çöküyor, onları karanlığa gömüyordu.

Ragıp'ın cebinde birkaç kuruş vardı. Bakü'deki evinde yaralı yattığı Azeri'nin verdiği paradan arta kalanlardı bunlar. Bitiyordu, çok kısa zamanda tükenecekti bu paralar...

Kalktı, sedire uzandı. Yorgun ve çok üzgündü...

II- Senegalli Bir Asker

ERTESİ gün Harbiye Nezareti'ne uğramak için evden çıktı. Hâlâ düşünüyordu. Mustafa, şu küçük asker, onaltı yaşındaki şu kimsesiz zavallı çocuk, bunca meşakkate nasıl göğüs geriyor, nasıl ayakta kalabiliyordu? Bunu Bakü'deyken, hasta yatağından güçlükle doğrulduğu sıralarda da düşünmüştü.

Mustafa ondan hiç ayrılmamıştı, âdeta onun bir parçası olmuştu.

Mustafa dedesiyle beraber askerlik yapmış, Doğu cephesinde çarpışmıştı. Dedesi şehit olurken, "Üsteğmen Ragıp Bey'den sakın ayrılma." demişti. "O okumuş adamdır, sana birşeyler öğretir, benim gibi cahil kalmazsın." Hâlbuki Mustafa'nın Ragıp'tan değil, Ragıp'ın Mustafa'dan öğreneceği çok şey vardı.

Bir kere Mustafa gibi inanmak, Mustafa gibi sabretmek gerekti: "Ben ölsem de vatan kurtulsa," derdi Mustafa. "Bekleyeceğiz ve göreceğiz değil mi kumandanım?"

Sonra Ermenilerden, İngilizlerden hatta Ruslardan kurtulmak için gizlice İstanbul'a dönüş hazırlığı başlamıştı Bakü'den.

Mustafa'nın Ragıp hasta yatağındayken getirdiği haber gibi "Çökmüşler miydi?" Yoksa hâlâ yaşamak için didiniyorlar mıydı? Bunu İstanbul'da öğrenecekti. Çünkü Bakü'de gerçeği anlamak, hiçbir askerî birlik, hatta resmî bir makam kalmadığı için, mümkün değildi.

Bakü'den Batum'a sahte pasaportla yolculuk ederken trende bir adam çıldırmış gibi bağırmıştı. "Dinle, senin olup bitenlerden hiç haberin yok. Şam elden gitti, Halep de... Müttefikimiz Bulgarlar da, Almanlar da teslim oldu. Talat Paşa sadrazamlıktan çekildi. Sonra da Enver ve Cemal Paşalarla birlikte kaçtı. Türk teslim oldu, teslim, hem de nasıl? Çiğniyorlar bizi!... İngiliz, Fransız, hatta Yunan gemileri İstanbul sularına demir atmış, kol geziyorlar. Sen hâlâ uyu."

Ragıp'ın uyuduğu yoktu. Ragıp üstelik çok zavallıydı o anda. Tek avunduğu, "Çökmüşüz"ü "Çökerttiler"e çevirmesi olmuştu. Bir de Mustafa'nın, o gencecik adamın sırtına yaslanabilme ümidi!... Nice Mustafa'ların sırtına, böylesine kendini unutarak, çok kimse yaslanmıştı...

Batum'dan Trabzon'a geçmiş, oradan da bir takayla İstanbul'un yolunu tutmuştu.

İstanbul'da ne yapacaktı? Önce karısını ve annesini kurtaracaktı. Sonra? Bir enkazın üzerinde yürümeye çalışacaklardı. O enkaz nasıl kaldırılırdı, bulup çıkartamıyordu.

Zaten Ragıp'ın bu enkazı temizleyecek gücü de yoktu. Fakat ona destek olurlarsa bir şeyler yapardı. Nasıl yapardı? Bilemiyordu, eziliyordu.

Şimdi Mustafa yanında, İstanbul sokaklarında yürürken bir suç işlemiş gibi başı önüne eğikti, utanıyordu.

Yine Mustafa Kemal Paşa geldi hatırına. Mirliva Mustafa Kemal! Ordular Kumandanı Mustafa Kemal! Onu Çanakkale'den tanırdı, yanında çalışmıştı. Hayrandı.

Bindikleri taka İstanbul'a varıp Dolmabahçe önlerine gelince takadaki sivil giyinmiş iki adamdan biri, Ragıp'ın omuzuna dokunmuş,

"Savaştın değil mi?" demişti.

"Evet!"

"Ne için?"

"Anlamadım!"

"Şu toplarını şehre çevirmiş düşman gemilerini görmek için mi?"

"Elbette değil!"

Sonra dayanamayıp sormuştu adama:

"Kimsiniz siz?"

"En az senin kadar yaralı bir vatandaş!"

"Mustafa Kemal'i tanıyor musunuz?"

"Ben de onu bulmak için bu takaya bindim."

"Kendisi İstanbul'da mı?"

"Evet!"

Buna hem sevinmiş, hem de üzülmüştü Ragıp. Esir bir şehirde yaşayan bir Mustafa Kemal düşünemiyordu. Karaya ayak bastıkları zaman adam ona şöyle demişti:

"Bir gün başın sıkışırsa, bir yerlere gitmek, birilerine katılmak istersen Şehremini'ndeki Recep'in kahvesine uğra. Takadaki adam diye ara beni."

1919 yılının Şubat ortalarına doğruydu. İşgalci orduların kumandanı General Franche Depre'ye selam vermediği için bir yumruk yiyip sendeleyince aylardan beri ilk defa ağlamıştı. Bastığı vatan toprağını okşaya okşaya ağlamıştı.

Ertesi gün Mustafa Kemal'i Beyazıt'ta Harbiye Nezaretinin önünde görünce, "Paşam!" diye haykırmış, karşısında sallanmamaya çalışarak güçlükle durmuştu.

"Çocuk! Ne arıyorsun burada?"

"Paşam! Bizi sen kurtaracaksın!"

"Biz dediğin kim çocuk?"

"Bu vatan!"

"Burası yeri değil!"

"Anlıyorum paşam!"

"Pera Palas'a gel. Orada kalıyorum!"

Gidememişti şu ana kadar Pera Palas'a, cesaret edememişti. Elbette gidecekti, görecekti, ondan güç alacaktı. Ne yapması gerektiğini öğrenecekti.

Yürümekten yorulmuş gibi durdu. Biraz gerisinden gelen Mustafa'nın kolunu tuttu:

- Keşke beraber olmasaydık! dedi.

- Neden efendim?

- Bilmem, Harbiye Nezareti'ne son defa uğrayacağım. Uzun süre kalabilirim.

- Beklerim kumandanım!

- Evdekiler de yalnız.

- İstersen dönerim kumandanım!

Ragıp Mustafa'ya cevap vermedi. Biraz ilerisinde peçeli, yaşmaklı bir kadın duruyordu. Senegalli bir Fransız askeri yolunu kesmişti kadının. Arkasında bir Fransız subayı vardı Senegalli'nin. Subay, koltuğunun altındaki kırbacını eline alıp, "Haydi, durma!" dedi. Ragıp Fransızca anlıyordu. Darülfünunda okumuştu.

Dudakları pancar gibi iri Senegalli asker komutanının emrini ikinci defa tekrarlatmadı. Elini uzattı, kadının peçesini aşağıya indirdi. Kadın çırpındı... Titriyordu, çaresizdi, güçsüzdü.

- İlişme bana, dedi, ne olur ilişme! Ben namuslu bir kadınım! Kocam hasta, doktor aramaya çıktım! Çocuklarım evde yalnız. Yoksa sokakta dolaşır mıyım?

Senegalli onun söylediklerini anlamıyordu. Sadece sırıtıyor, vahşi bir zevk duyduğu belli oluyordu. Fransız subayı yeniden bağırdı:

- Hadi zenci oğlu zenci! Ne oyalanıyorsun, soy bu kadını. Çabuk ol!

Senegalli ikinci defa elini attı, kadının çarşafının üst kısmını koparıp fırlattı. Göğsünü yakaladı, dudaklarını uzattı. O zaman Fransız subayı kamçısıyla dizlerine vurmaya ve katılırcasına gülmeye başladı.

- Yetişin! İmdat! Kurtarın beni!

Şimdi kadın koşmaya çalışıyordu, Senegalli ise onu kolundan tutmuş, sürüklüyordu.

- Ne oluyor kumandanım, ne oluyor?

- Hemen uzaklaşalım buradan Mustafa! Henüz ne yapacağımızı bilmezken, evdekiler yolumuzu beklerken, işgalcilerle başımızı derde sokmak doğru değil.

- Sen mi bunu söylersin kumandanım? Ya bu kadın Feride yengem olsaydı, ya bu kadın Hasibe teyze, Hüsniye ana olsaydı, ne yapardık? Söyle komutanım, ne yapardık?

- Bilemeyeceğim Mustafa, yürü!

- Olamaz, bu hatun da benim bacım, anam! Dedem yaşasaydı, bu herifleri sağ koymazdı! Sen de komazsın...

Kadının bu sefer çarşafının alt kısmı da parçalanmıştı. Senegalli, kadının yine göğüslerine el atmıştı, ağzından salyalar akıyordu ve Fransız subayı avucuna kamçısını vurup durmadan gülüyordu.

- Namusuzlar, alçaklar! Vardım bacım, vardım anam! Dayan!

Mustafa bir ok gibi yerinden fırladı. O gücü nerden buldu, hangi iman ona bu cesareti verdi, bilinemezdi...

Mustafa hemen Senegalli'nin gırtlağına yapıştı, sonra bir tekme savurdu, Senegalli müstemleke askeri sırt üstü yere yuvarlandı, Mustafa hemen üzerine çullandı.

Mustafa onyedi yaşına basalı çok olmamıştı. Çocukumsu yüzünde, oyun nedir bilmeyen o masum bakışlarında bir nefretin izleri dolaşıyordu. Savaşta bile Mustafa böylesine kendinden geçmemişti.

Sokakta kimseler yoktu. İlerdeki aktar dükkânı bile kepenklerini indirmişti. Kafes arkasından hıçkırık sesleri geliyordu.

Kadın göğsünü elleriyle kapatmış, yere diz çökmüştü. Saçları rüzgârdan uçuşuyordu, yanakları çizik çizikti. Ağlayamıyordu, nefes almakta bile güçlük çekiyordu. Senegalli, Mustafa'dan kuvvetli olmalıydı. Eninde sonunda bu boğuşmadan galip çıkacağa benzerdi.

Zaten Fransız subayı da, heyecanla, bu ender rastlanan güreşi seyrediyor ve bağırıyordu:

- Haydi zenci! Şu Türk'ü devir aşağıya! Sonra yine kadına dön! Çok hoş! Çok hoş!

O zaman Ragıp'ın tokadı Fransız subayının yanağında şakladı. Subay sendeledi, kırbacını sol eline alıp sağ eliyle belindeki tabancasını çekti.

- Utanmıyor musunuz mösyö? Hiç sizde insaf, merhamet yok mu? Bu ne biçim zevk? Hadi vur beni! Vur!

- Elbet vuracağım seni pis Türk! Siz esirsiniz, siz bizlerin kölesisiniz! İngilizler doğru söylüyor, sizin bu topraklarda yaşama hakkınız yok! Üstelik bir de bana tokat attın, gör şimdi neler olacak!

Fakat bir şey olmadı, aksine bir el Fransız subayının bileğine yapıştı, bir yumruk subayın yüzüne indi, subay morardı, elinden tabancası ile kamçısı düştü, sırtüstü yere yığıldı, başı bir taşa çarptı.

Şimdi Ragıp'ın karşısında iri yarı bir adam duruyordu. Bıyıkları dudaklarının üzerine doğru sarkmıştı. Aba ceketinin önü açıktı. Belini bir kuşakla sarmıştı. Başındaki fes kalıpsızdı.

- Kimsin? Birdenbire Hızır gibi nasıl yetiştin buraya?

- Öğrenip de ne yapacaksın efendi? Evvelâ bu delikanlıyı şu zencinin elinden kurtaralım. Gerisi kolay!

Adam, Mustafa'yı altına alan Senegalli'nin ensesine yapıştı, bir bohça gibi havaya kaldırdı, sonra bir yumruk indirip onu da yere yıktı. Başına bir tekme attı, âdeta üzerinde tepindi.

- Kimsin diyorum sana?

- Sadık!

- Kimlerden Sadık?

- Fazla sual soruyorsun efendi! Şu kadını alıp götürün, sonra da kaybolun!

- Bu iki yabancı öldü mü acaba?

- Bilmem... Hoşça kal efendi!

- Gitme, konuşalım, seni bulmalıyım ben.

- Harpten evvel subay mıydın efendi?

- Evet!

- Sırtındaki şu kaputu çıkar. Üşüsen de çıkar.

- Neden?

- Canın yanar. Hoşça kal.

Adam, sanki bastığı yeri çökertiyormuş gibi uzaklaştı. Ragıp onu arkasından şaşkınlıkla seyretti. Sonra olup biteni hatırlamaya çalıştı. Kendinden bir kere daha utandı. Esir bir vatanın, esir şehrinde gözler önüne serilen şehvet ve ölüm savaşına başlangıçta

seyirci kalmış, hatta kaçmak istemişti. Bir korkaktı o!... Böyle adlandırdı kendini.

Mustafa titreyerek yanına sokuldu. Elbiseleri çamur içindeydi, bir gözü morarmıştı. Kadın ise yerinden kıpırdamadan olduğu gibi duruyordu. Mart rüzgârı onu üşütmüyordu. Sadece, "Kocam! Çocuklarım!" diye fısıldıyordu.

- Ne oldu kumandanım, bana ne oldu, bu iki düşmana ne oldu?

- Biz bir uykudan uyandık Mustafa! Adı Sadık'mış. Kucakla şu kadıncağızı. Durmayalım daha fazla.

- Başüstüne kumandanım. Nereye gideceğiz?

- Bilemiyorum Mustafa. Yürüyelim.

Mustafa güçlükle kadını kucakladı. Kadın sanki gitmemek için inat ediyor, Mustafa'nın kucağında, çırpınıyordu.

Tam köşeyi döneceklerdi ki, bir evin kapısı açıldı Genç bir kadın göründü, örtünmeye lüzum görmeden haykırdı:

- Buraya getirin! Ben bakarım ona, siz gidin. Allah aşkına gidin...

Mustafa yaralı kadını, kafasını çevirip eşiğe bıraktı. Sonra koşmaya başladı. Bu sefer Ragıp onun arkasından gidiyordu.

*
* *

Harbiye Nezareti'nin avlusunda kalmıştı Mustafa. Ragıp büyük kapıdan içeri girip personel işleriyle uğraşan kısma uğramıştı. Masanın başında bezgin bir yüzbaşı oturuyordu:

- Yine mi geldin? diye sordu.

- Öyle konuşmamış mıydık?

- Bir daha uğramasan iyi olur.

- Neden?

- Senin için İttihatçı diyorlar.

- Hayır!

- Nasıl hayır? Vaktiyle kayın biraderlerin Şadan ile, Şadi koyu İttihatçıymış. Hem de vurucu cinsinden, kasap yani...

- Onlardan bana ne? Nerede olduklarını bile bilmiyorum. Evlerini bombaladım, belki ölmüşlerdir.

- Sen öyle san. Sözümü dinle de kaybol ortalıktan...

O zaman Ragıp bağırdı. Kulakları çınlıyor, beyni uğulduyordu:

- Ben savaştım, yıllarca savaştım. Evimden, yurdumdan uzak!... Çöllerde, Çanakkale'de, Kafkaslar'da... Tifüse yakalandım, kulaklarım ağır işitir oldu.

- Onun için mi sokuluyorsun burnumun dibine?

- Az kaldı Ermenilere esir düşüyordum. Günlerce kendimi bilmeden bir Azeri'nin evinde yaralı yattım. Bana "Kaybol ortalıktan!" diyemezsiniz! Ben bir üsteğmenim. Bana maaş bağlamalısınız! Gerekirse yeniden savaşırım.

Yüzbaşı başını önüne eğdi. Kısa bir süre elindeki kalemle oynadı. Sonra gülümsemeye çalışarak:

- Ortalık yatışsın, yine görüşürüz, dedi. Sadrazam Damat Ferit Paşa "Hürriyet ve İtilaf Fırkası" taraftarı... Uzaktan, yakından İttihatçılık bulaşmış birine maaş bağlatır mı hiç? Hem devlette bu kadar para ne gezer? Terhis olup İstanbul sokaklarında dolaşan yedek subay yalnız sen değilsin ki. Önüne gelene maaş bağlanırsa hazinenin dibi büsbütün delinir.

- Ben önüne gelen değilim.

- Ne malum Kafkaslara kadar gidip çarpıştığın? Belki de Teşkilat-ı Mahsusa'dansın! Enver Paşa'nın

kardeşi Nuri Paşalı! Evet, doğru; buldum sonunda. Kafkaslara kiminle gittin?

- İftira etmeyin bana. Ben Nuri Paşalı, Enver Paşalı değilim! Ben Mustafa Kemal Paşalıyım.

- Mustafa Kemal Paşalı mı? Olamaz!

- Ne olamaz?

- Neyse! Görürsen Mustafa Kemal Paşa'yı, söyle, fazla dolaşmasın ortalık yerde. Oraya buraya girip çıkmasın. Gözlüyorlar, peşindeler. Bir fırsatını bulurlarsa onu da Bekirağa Bölüğüne tıkacaklar. Ne de olsa paşaya saygımız vardır. Hadi git...

- Demek bana maaş bağlamıyorsunuz, demek bana inanmıyorsunuz?

- Elimden bir şey gelmez. Fazla direnme, sakın başka makama da çıkayım deme, yakalanırsın. Acımazlar! Daha doğrusu acıyamazlar. Karın, çocuğun ortalık yerde kalır.

Ragıp'ı neredeyse kan boğacaktı. Belki de hiç suçu olmayan şu yüzbaşıyı masasından alaşağı edecekti. Fakat yapmadı, kendini yenmeye çalıştı.

Odaya bir İngiliz binbaşı girmişti. Yüzbaşı ayağa kalkıp selama durmuştu. Ragıp da Çanakkale'den beri taşıdığı kaputu derhal sırtından çıkartıp yere bıraktı, fesini düzeltti, masadaki yüzbaşıya dudaklarını büzerek baktı ve çıktı...

*
* *

Avluda Mustafa, Ragıp'ı başı önüne eğik görünce:

- Ben hammallık yapacağım kumandanım, dedi.

- Nasıl, nerede?

- Sen yerini gösterirsin.

- Olmaz! Ben ne güne duruyorum?

- Vermediler değil mi? Ne yapalım, vermesinler! Sen bana okuma yazma öğret, yeter!

- Ağlatma beni, yürü gidelim.

- Kaputun da yok, üşüyeceksin!

- Gidelim Mustafa!

Yürüdüler... Meydandan bir İngiliz süvari birliği geçiyordu. Kafalarını çevirdiler...

III- Gece Gelen Haberci

O GÜN Hasibe Hanım'ı kocası Musa Ağa'nın yanına gömdüler.

Vaktiyle Musa Ağa, o bahçede askerden dönmesini beklediği oğlu İsa için iki inek beslerdi. Sütlerini satıp geçinirlerdi.

Bekçi Gaffar Ağa, bir köşeye sinmişti. Mustafa yere bağdaş kurup oturmuştu. Hüsniye Hanım tesbih çekiyordu. Murat'ı komşuya göndermişlerdi. Feride ile Ragıp ise birbirlerine bakıp bir boşlukta imiş gibi duruyorlardı.

Artık beli kamburlaşmış, yürümekte güçlük çeken mahallenin bekçisi Gaffar Ağa istemeyerek konuştu:

- Komiserim dedi ki, bir daha ben hiç kimsenin bahçesine cenaze gömdürtmem, bunu böyle bilsinler. Anladınız mı?

Kimse cevap vermedi bekçiye. Hüsniye Hanım tesbihini bıraktı, güçlükle konuştu:

- Helva pişirmeli. Yağ, su, şeker ister...

Feride utanarak cevap verdi:

- Yağımız, şekerimiz yok anne!

- Gece Hasibe'ciğimin ruhuna Kur'an da okumak gerek... İmam efendiye haber verseniz de bir iki kişi bulup hatim indirse.

- Gelenler çok para ister. Siz okusanız olmaz mı?

- Bu ev Hasibe'nin, bu ev onun! Sahibi gidince nasıl oturacağız? Üstelik helva da yapmazsınız, Kur'an da okutmazsınız! Allah'tan korkun...

Bekçi Gaffar Ağa dizlerini uğuşturdu.

- İmam efendi gelip parasız okuyacak, dedi. Zehranımlar da helva kavuruyorlarmış. Birazdan getirecekler.

Ragıp sanki yer yarılmış da yerin dibine geçmiş gibiydi. Utancı iki kat artıyordu.

İstanbul işgal altında olmasa, savaş dönüşü ne iş yapardı acaba? Bu soruya da cevap bulamıyordu.

Ayağa kalktı, kendisine de, karşısındakilere de yalan söyledi:

- Yakında bir dükkân açarım, elbet bir yerden borç para bulurum. Kazanır borcumu öderim. Mustafa da dükkânda çalışır. O zaman Hasibe Hanıma bol bol Kur'an da, mevlüt de okuturuz. Sen evde kal Mustafa, ben kahveye gidiyorum...

Gaffar Ağa da ayağa kalktı. Beraber çıktılar.

Kahve dumanlıydı, çok az kimse vardı. Kahveci Veli:

- Bir çay ister misin ağabey? dedi.

- Hayır! Biraz oturup gideceğim!

- Ayıp ettin ağabey; bu çay benden. Yalnız şekerimiz yok. Ağzına bir iki tane kuru üzüm atarsın, şeker yerine geçer.

-- Hiç canım çekmiyor.

- Olmaz ağabey! Üşümüşsün de! Kaputun nerede?

- Attım!

- Bir şey anladımsa arap olayım ağabey!

- Ben de anlamıyorum. Artık işgal altında İstanbul, yurdun her tarafına ayak basan düşman, ölenlerimiz, şehit olanlarımız, gidenlerimiz, gitmeyenlerimiz, hepsi vız gelecek bana. Duyuyor musun Veli? Umursamayıp omuz silkeceğim.

Veli bir sandalye alıp oturdu. Şaşırmıştı. Ufak yaştan beri Ragıp'ı tanırdı. Onu hiç böylesine hiddetli, ne dediğini bilmez halde görmemişti.

- Sahi mi söylüyorsun ağabey? Derdin nedir?

- Derdim yok! Unutacağım o kadar! Nasıl olsa elimden bir şey gelmiyor. Para kazanmanın yollarını arayacağım. Anneme, karıma, oğluma bakacağım. O zaman bir palto da alırım kendime. Alamam mı sanıyorsun?

- Elbette alırsın ağabey!

- Hasibe Hanım da öldü.

- Başınız sağ olsun.

- Başka bir eve taşınmak gerek.

- Nedenmiş o? Hasibe Hanım'ın kimsesi kalmamıştı ki sizi evden çıkarsın.

- Daha kötü ya!

- Bırak ağabey bu namusluluğu! Bu asırda sökmüyor. Karakola bir İngiliz çavuşu gelmiş, komiserle beraber iş görecekmiş. Sahildeki Ferhat Ağa Yalısı'na da iki İngiliz subayı yerleşmiş! Biz onlara bakalım, nasıl defederiz, kafamızı yoralım.

- Bana ne?

- Etme ağabey! Allah büyük, nasıl olsa kursağına iki lokma ekmek girer. Sen okumuş adamsın, bir yol bulursun. Ama bu gâvurlar bir kere çöreklendiler mi bir daha gitmezler. Hükümet desen hükümet yok, polis desen polis yok. Ezilmişiz ki öylesine. Zaten sen bu sözleri lâf olsun diye söylüyorsun. Biz seni biliriz.

Ragıp ayağa kalktı, bağırdı:

- Bana bak Veli, konuşup durma karşımda. Sen mi gittin, Suriye'de, Çanakkale'de, Kafkaslar'da çarpıştın? Manav Kâzım nerede? O, savaşa benim yüzümden katıldı. İşte hepsi bu... Kör olası dünya! Karımdan, çocuğumdan, anamdan utanıyorum. Hadi git, düşünmek istiyorum.

Veli, Ragıp'ın omzunu okşayıp uzaklaştı. Ragıp oturdu ve yeniden geçmişi yaşamaya başladı.

Osmanlı Devleti 11 Kasım 1914 tarihinde katıldığı Dünya Savaşında Almanlarla birlikte yenik düşmüştü. Yeni hükümeti Ahmet İzzet Paşa kurmuştu. O zaman Bahriye Nazırı olan, Hamidiye Kahramanı diye ün yapmış Rauf Bey'in başkanlığındaki bir heyetin Limni adasının Mondros limanında demirli Agamemnon adlı İngiliz zırhlısında, Amiral Arthur Colthorpe ile 10 Ekim 1918 tarihinde imzaladığı mütareke ile savaş fiilen sona ermişti.

Ragıp İstanbul'a dönüp karısını ağabeylerinin elinden kurtararak Sütçü Musa'nın evine sığınışından bu yana aradan bir aydan fazla bir zaman geçtiği halde, Harbiye Nezareti'nden kovulmasının ötesinde hiçbir şey yapmamış, daha doğrusu yapamamıştı.

Hayır, bir şey daha yapmıştı. Kahkahalarla gülüp alay eden bir Fransız zabitine Mustafa'dan aldığı güçle, bir tokat atabilmişti.

Başı önüne eğikti, utanıyordu, karısını ve oğlunu doğru dürüst sevemiyordu. Hep yalan söylüyordu; geçenlerde bahçeden koparıp Feride'ye uzattığı al gül bile bir avunmanın, geçmişe dönme hasretinin sonucundan başka bir şey değildi.

Silkinmesi gerekti, ayakta durması gerekti, birileriyle konuşması, direnmesi, hatta kendine iş bulması gerekti...

Mustafa Kemal Paşa geldi yine aklına. Sonra takadaki adamın söylediği Şehremini'ndeki Recep'in kahvesini hatırladı...

Harbiye Nezareti'nde emekliliğini kovalayan başka bir subay söylemişti ona. Mustafa Kemal'in, Ordular Kumandanlığından İstanbul'a dönüşü, işgal kuvvetleri donanmasının Boğaz sularına demir attığı tarihe raslamıştı. 13 Kasım 1918... Yani mütarekeden onüç gün sonra, Fransız, İngiliz, İtalyan, hatta Yunan savaş gemileri İstanbul'a gelmişlerdi. 13 Kasım 1918 Çarşamba günü sabahının sekizinde altmış parçalık işgal donanması o mavi sularda geçit resmine başlamıştı. Nedense Yunanlıların Averof zırhlısı ile Kılkış kruvazörü Boğaz'a girmemiş, Ahırkapı önlerinde demirlemişti...

Kahveci Veli bir bardak çay ile bir tabağın içinde dört beş tane kuru üzüm koydu Ragıp'ın önüne. Ragıp başını kaldırdı, sordu:

- Düşman donanmaları İstanbul'a girdiği zaman sen ne yaptın Veli?

- Herkes gibi başımızı kuma soktuk. Büyüklerimiz elbet bir şey düşünüyorlar dedik. Demesek elden ne gelirdi? Sen olsan ne yapardın ağabey?

- Hiç! Yine hiç!

- Hamdolsun bizim mahallede olmadı. Tatlısu Frenkleri ile öteki yakalı vatandaşların taşkınlığı, sevinç naraları, karaya çıkan düşman askerlerinin ayaklarına kapanışları yüz kızartıcıymış... Çeşit çeşit yabancı bayraklar sallanmış sokaklarda.

- O günden bu güne?...

- Anlamadım ağabey, o günden bu güne ne olmuş?

- O günden bu güne dört aydan fazla geçmiş. Ne değişiklik var? Daha kötü değil mi? Gittikçe yerleşiyorlar. Kim ne yapabilmiş?

- Kimse bir şey yapamamış! Kimin gücü yeter ki ağabey?

- Ne diyorsun sen, ne diyorsun?

Ragıp yine bağırıyordu. Hatta ayağa kalkmaya çalışırken kolu değdi, çay fincanını devirdi:

- Allah kahretsin, mahvettik ortalığı! Benimle yüksek sesle konuş! Duymuyorum söylediklerini! Kimin gücü yeter mi dedin?

- Öyle dedim!

- Bulunmaz mı sanıyorsun? Öldü mü bu millet? Göreceksin...

- Otur ağabey, sinirlenme ağabey! Sana yakışır mı? Sen Fransız subayını bir vuruşta yere yıkmış adamsın!

- Yere yıkmak mı? Ben mi? Kim dedi?

Ragıp oturdu, Veli peştemalıyla masayı kuruladı. Ragıp'a bakıp gülümsedi:

- Yalan mı ağabey? İtibarın büsbütün arttı mahallede?

- Nereden duydunuz bunu?

- Senin Mustafa, Bekçi Gaffar Ağa'ya anlatmış, "Bey kimse duysun istemiyor." demiş.

- Onun için kimse duymadı değil mi? Bağırarak konuş benimle! Kulaklarım çınlasın istiyorum.

- Gaffar Ağa dayanamamış, geldi kahvede söyledi! Sıkı sıkı da tembih etti, kimse duymayacak diye!

- Komiser duydu mu, Karakolda İngiliz çavuşu var diyorsun, onlar biliyor mu?

- Yok canım! Gaffar Ağa söyler mi hiç?

Ragıp ayağa kalktı, sendeledi. Etrafına bakındı... Tavla oynayanlar, çaylarını yudumlayanlar, hep onu seyrediyordu. Hepsini tanıyordu, kimisi kendisinden küçük, kimisi büyüktü. Hepsinin de içi ezikti.

Bastırmışlardı duygularını. Ürkeklikleri, acılarını, sevgilerini, arzu ve ümitlerini silip götürmüştü.

Ragıp yine seyretti onları, sonra olanca gücüyle bağırdı:

- Hayır! Ben kahraman değilim! Utandığım için bir Fransız subayına tokat attım. Esas güç onda, Sadık denen o adamdaydı. O olmasa ölmüştük zaten. Ben de, Mustafa da... Sadık; geldi, nefsine ve bileğine güveniyordu. Devirdi Fransız subayıyla Senegalli askeri, güldü ve gitti... Siz böyle yapabiliyor musunuz, devirdikten sonra gülebiliyor musunuz?

Mahallenin imamı girmişti kapıdan, Ragıp onu görünce sustu, yutkundu, sonra yine konuşmaya başladı.

- İmam efendi! Oturmakla, kahveye gelip nargile içmekle, çene çalmakla yürümez bu işler! "Uyanın!" deyin şu uyuşuklara. Bana da deyin.

İmam alınmadı Ragıp'ın bu sözlerine, hatta yanına oturup omuzunu okşadı:

- Yamansın be oğlum, dedi, ben senin vaktiyle yol ortasında Feride kızımla nikâhını da kıymıştım. Elinde tabancan vardı. Aslanlar gibi diretmiştin karının İttihatçı kardeşlerine... Hadi git oğlum, biz hiçbir şey duymadık, hiçbir şey bilmiyoruz! Öldü mü dersin o Fransız subayı? Bir hamlede devirmişsin! Allah senden razı olsun...

Ragıp artık konuşamadı. Boğulacaktı, inandıramıyor-du ve tükeniyordu. "Yalan! Ben devirmedim!" diye diye çıktı kahveden. Dışarda soğuk vardı. Mart ayı sert geçiyordu. Ragıp çok üşüyordu, yatmak uyumak istiyordu.

*

* *

Gece olmuştu... Dışardan Bekçi Gaffar Ağa'nın kaldırım taşlarına vurduğu sopasının sesi geliyordu. İki gözlü evin bir odasında Feride'yle Ragıp yatıyordu. Öteki odada Murat, Hüsniye Hanım ve Mustafa uyuyordu.

Feride kocasına iyice sokuldu; sıcacıktı, gözlerinde aşk dolaşıyordu. Duyguları o anda bu genç kadını, günün yorgunluğundan, İstanbul'a çöken koyu bir sisin boğucu havasından, hatta gelecek günlerin endişesinden tamamen uzaklaştırmıştı.

- Seviyorum seni Ragıp, dedi.

- Hâlâ mı? Bu âciz adam sevilir mi?

- Hayır Ragıp! Sen âciz değilsin. Ve ben gücüm yettiğince yanındayım!

- İstesem *"Üstümüze altın kilit vursalar."* diye şarkı söyler misin yine bana?

- Evet. İstemesen bile. Az mı çektik? Üç yaşında çocuğumuz var. Ancak dört beş ay beraberiz.

- Uyuyalım Feride. Çok yorgunum.

- Elbet... Üzülme, ne olur üzülme. Yaşayacağız. İyi günler gelecek, sen böyle demiyor muydun?

- Paramız tükeniyor Feride. Bir müddet sonra hiç kalmayacak!

- İş bulursun! Ben de çalışırım. Elbette Ulu Tanrı bize bir yol gösterir.

- Ya memleket, ya vatanımız, ya esir olmuş şu İstanbul şehri?

- Kurtaracaksınız!

- Kim?

- Sen de dâhil herkes, hatta biz kadınlar bile!

- Nasıl?

- Yeniden savaş başlamalı. Gerekirse ben de yanında olurum.

- Annem, oğlum ne yapar? Kim bakar sizlere? Savaşmak kolay mı? Ölüm var bunun ucunda... Gidip gelmemek var bu sefer.

- Ölümden korkuyorsan kal Ragıp. Hiç bir şey yapma istersen. Yalnız o zaman "Bu vatan ne olacak, esir yaşanır mı?" diye üzülme. Ben seni yine severim. Kocamsın, çocuğumun babasısın!

- Kulaklarım, kulaklarım çınlıyor şimdi. Vücudum-daki yaralar sızlamaya başladı. Biliyorum; birileri var, boş durmuyorlar... Kim o birileri?

- Ragıb'ım. Hadi uyu artık... Hiç değilse kısa bir süre unut. O birileri, sen istersen gelip seni bulacaktır. Ben böyle hissediyorum. Şimdi aşı boyalı evimizi düşün. Nasıl gelmiştim sana? Annen yoktu evde, çarşafımı çıkarıp atmıştım.

Feride doğruldu, Ragıp'ın boynuna kollarını doladı. Şarkı söyledi ona, için için söyledi. Bu sefer sözlerinde aşk yoktu. Bir ümitti dudaklarından çıkan:

"İkimizi bir odaya koysalar
Üstümüze altın kilit vursalar
Seni de bana, beni de sana verseler...
İnsafa gel behey zalim, insafa!"

Feride'nin bu şarkısı şimdi "Seni de bana verseler"den ziyade "Seni de benden koparıp almasalar" anlamını taşıyordu. Ragıp gözlerini kapadı, sanki odanın karanlığı kaybolmuş, göz kapaklarının altında bir ışık yanmaya başlamıştı. Okşayıcı bir ışıktı bu. Gittikçe rahatlıyordu, dünya ne güzeldi! Güçlü ve inanç dolu olduğunu hissediyordu artık...

Fakat onun bu mutluluğu uzun sürmedi; sokak kapısının şiddetle çalınışı her ikisinin yataktan fırlamalarına yetti bile.

- Açın, kapıyı açın! Ragıp amca oyalanma!

İçerki odada Murat ağlamaya başlamıştı. Hüsniye Hanım'ın titrek sesi işitiliyordu. Hüsniye Hanım, Hasibe Hanım'ın ölümünden sonra konuşmaya başlamıştı. Kendi kendine Kur'an okuyor, bildiği sureleri tekrarlayıp duruyordu:

- Mustafa! Leğen ibrik getir bana, abdest tazeleyeceğim.

Mustafa, Hüsniye Hanım'ın arzusunu yerine getirmedi, Murat'ı kucağına aldığı gibi yerdeki idare lambasının titrek ışığı altında sokak kapısının arkasında durdu ve bağırdı:

- Kimsin? Çekil ülen! N'apacaksın kumandanı?

- Açın kapıyı! Ragıp amcam nerede?

- Kimsin derim?

- Ben şehit Manav Kâzım'ın oğlu Şevket!

- Gece vakti ne işin var kapının önünde?

Ragıp Feride'yle beraber geldi. Feride'nin de elinde başka bir idare lambası vardı. Murat durmadan ağlıyordu. İçerden Hüsniye Hanım'ın "Allah!.. Allah!" sesleri geliyordu.

- Ver çocuğu bana, aç kapıyı Mustafa!

Mustafa Murat'ı babasının kucağına bıraktı, kol demirini kaldırdı. Sofaya soğuk bir hava doldu, idare lambaları titredi. Şevket bir solukta içeri girdi, kapıyı kapadı.

- Ne oluyor Şevket?

- Vakit yok Ragıp amca, hemen kaç!

- Neden?

- Yakalayacaklar seni!

- Niçin?

- Fransız subayını bir yumrukta öldürmüşsün! Kim onlara haber vermişse vermiş, duymuşlar işte. Evini basacaklarmış!

- Kim söyledi sana?

- Bekçi Gaffar Ağa! Sopasını vura vura bizim eve geldi, sözüm ona kirli çamaşırlarını bıraktı anama.

- Mustafa'ya da bir şey yapacaklar mıymış?

- Onun lafını bile eden yok! Üstelik Senegalli bir as-ker de ölmüş Fransız subayıyla beraber. Onu da sen devirmişsin.

- Hayır! Yanlış! Sadık vardı orada, o yaptı, o devirdi. Yine de öldüklerini sanmıyorum.

- Anam diyor ki, durmasın, gelsin bizde saklansın. Sonra nereye isterse gider diyor.

- Anan bana dargın değil mi? Baban şehit oldu. Babanın savaşa gitmesine sebep olduğum için anan beni affetmez!

- Hayır kızmıyor artık. "Çok yaşasın." diyor, "Şehit karısıyım." diyor, "Ragıp Bey hepimizin ağabeyisi." diyor; "Onlar olmasa düşman daha evvel İstanbul'u basardı." diyor. Hadi Ragıp amca, arka taraftan çık, ikimizi beraber yolda görmesinler. Sana hepimiz hayranız! Tanrım seni korusun!

Şevket daha fazla oyalanmadı. Çeneleri birbirine vuruyordu, başında fesi bile yoktu. Sadece, mintanın üzerine bir yelek giymişti. Ayakları çorapsızdı. Mintanın yakasını iliklemeye çalıştı. Beceremedi, kapıyı açıp sokağa fırladı.

Bu, bıyıkları yeni terlemiş, çocukluktan gençliğe uzanan köprünün ortasında duran küçük adam, o anda öylesine inançlıydı ki, karakoldaki İngiliz çavuşunu bir yumrukta, Ragıp amcası gibi, nasıl yere sereceğini düşünür olmuştu. Tabancaya, kamaya hiç gerek yoktu, Ragıp. amcasının yumrukları onda olsun yeterdi! Bir de Ragıp amcası gibi okuması gerekti! Okurdu elbet, dişini sıkar, okurdu. O zamana kadar düşmanı da kovmuş olurlardı memleketten. Kah-

veye girdiği vakit herkes ona gülümser, "Şöyle buyur! Şevket Bey!" derlerdi.

- Niçin bana söylemedin Ragıp? Demek bir Fransız subayıyla, bir Senegalli askerle çarpıştın? Neden gerek gördün buna?

- Hayır! Bu Mustafa'nın yalanı!

- Durma Ragıp! Hemen git! Yakalanmanı istemiyorum. İşkence yaparlar sana. Daha işin başındasınız... Demek bir teşkilat kurdunuz. İnanıyorum! Kaç kişisiniz bilmem ama, inanıyorum! İyi ettin... Söyleme, hiçbir şey söyleme! Ağzımızdan kaçırabiliriz. Hadi git!

- Sizleri kime bırakayım Feride? Gelsinler, onlarla konuşurum, işin aslı böyle değil.

Feride kocasını dinlemedi bile, kucağından Murat'ı aldı. Sadece, "Yalvarıyorum!" dedi. Murat artık ağlamıyordu, olup biteni anlamaya çalışıyor, etrafına bakınıyordu. İkinci idare lambası Mustafa'nın elindeydi, oda kapısının önünde ise düşmemek için duvara tutunan Hüsniye Hanım duruyordu. Bir şeyler mırıldanıyor, sonra üflüyordu.

- Evdekileri sana emanet ediyorum Mustafa! Ne yap et, yaşat onları! Sakın bir daha ne olursa olsun, ağzını açma, karıma bile hiçbir şey söyleme!

- Başüstüne efendim, kumandanım!

- Niye öğündün? Niye herkese doğruyu söylemedin? Kumandanın hiç bu kadar güçlü müydü?

- Güçlüydü, hem de çok güçlüydü! Emret kumandanım!

- Size haber salacağım Feride! Böyle yaşanmaz! İnanın yaşanmaz!

Ragıp odasına girdi. Feride bu sefer Murat'ı Mustafa' ya bırakıp idare lambasını aldı, kocasının arkasından yürüdü.

- Geç kaldın, belki de etrafı sarmışlardır...

Ragıp giyiniyordu. Odanın soğukluğu şakaklarında biriken terleri kurutuyordu. Şurada duran yatak hâlâ sıcaktı. Feride'nin bir şarkı fısıldadığı şu yer yatağı meğerse ne kadar da kıymetli idi.

"Ben korkak ve yalancı bir kahramanım." diye mırıldandı,

Bahçe kapısından çıkıp, Musa Ağa'nın çökük ahırlarının önünde durduğu zaman, Feride'nin elinde sönen idare lambasını son defa gördü ve annesinin "Allah!" diye haykırışını işitti.

*
* *

Biraz sonra geldiler. Kapıyı birkaç dipçik darbesiyle devirdiler.

İşgalciler dört kişiydi. Bir İngiliz subayı, karakoldaki İngiliz çavuşu, bir Fransız subayı ve bir de Fransız askeri... Ermeni tercüman bağırıyordu:

- Nerede? Ragıp denen katil nerede?

Geride mahallenin komiseri ile bekçi Gaffar Ağa duruyordu. Ellerinde birer fener vardı...

Odalara daldılar. Yatakları lime lime ettiler. Konsolu, kırık sandalyeleri devirdiler. Sanki Ragıp sandalyenin altında, şiltenin içindeydi!...

- Nerede? Nerede? O it, o katil nerede?

Bahçeye açılan kapının aralık olduğunu anlayınca "Buradaymış, kaçmış!" diye bağırdılar.

O zaman onları bir sıraya dizdiler. Feride'nin kucağında Murat vardı. Hüsniye Hanım diz çökmüştü. Mustafa göğsünü şişirmişti.

- Nereye gitti? Doğruyu söylerseniz ilişmeyecekler size.

Ermeni tercümana cevap veren olmadı. İngiliz subayı "Teker teker sor!" deyince tercüman evvela Feride'ye döndü:

- Sen o itin karısısın?

- Ben Ragıp Beyin karısıyım. Bu da yavrumuz!

- Kocan nerede?

- Bilmiyorum!

- Canın fena yanar!

- Yansın! Bilmezsem ne söylerim?

İki tokat indi, arkasından İngiliz subayının kırbacı şakladı, Feride yere yığıldı, yine de oğlunu bırakmadı. Bağrına bastı. Ağlamadı, bayılmadı, sadece olduğu gibi kaldı.

Hüsniye Hanımı yere yıkmaya bir tekme yetti. O, çoktan bayılmıştı, salavat getirerek bayılmıştı.

Sıra Mustafa'ya gelince, sadece,

- Kumandanım bana bir şey söylemez, sormayın, dedi.

- Ulan seni gebertecekler!

Mustafa artık konuşmuyordu, bir duvar gibi sessiz ve duygusuzdu. Yalnız her tokat veya kamçı yiyişinde sallanıyor, eli havaya kalkıyor ya da yumruğunu sıkıyor, sadece "Kumandanım bana elini kimseye kaldırma dedi." diye fısıldıyordu.

- Ne söylüyorsun ulan, ne söylüyorsun?

Yine cevap gelmiyordu Mustafa'dan. Bu sefer dipçikle vurmaya başladılar.

- Söyle ulan söyle, saklamakta fayda yok.

Nihayet Mustafa kaçıncı darbede bilinmez, ağzından kan sıza sıza yere yığıldı ve bir daha kıpırdayamadı.

- Bu Türkler vahşi, barbar! Üstelik de çok inatçı olurlar. Konuşacaklarını sanmıyorum.

- Ne yapacağız öyleyse? Bir Fransız subayının intikamı alınmayacak mı?

- Elbette değil! Nasıl olsa yakalayacağız o katili!

- Yalnız da değildir! Hempaları vardır.

- Umarım!

- Ya gece vakti, yandaşlarını toplayıp basarsa bizi!

- Doğru! Şimdilik bu kadar yeter! Gidelim!

Geri döndüler. Komiseri itip çıktılar.

Arkalarından Bekçi Gaffar Ağa sopasını birkaç kere yere vurdu. Komiser yüzünü göstermemek için olacak, elindeki feneri söndürdü.

Sokaklar ıssız, sokaklar karanlıktı. Kafeslerin arkasından, perdelerin gerisinden titrek ışıklar süzülüyordu. Orada da inleyenler vardı.